

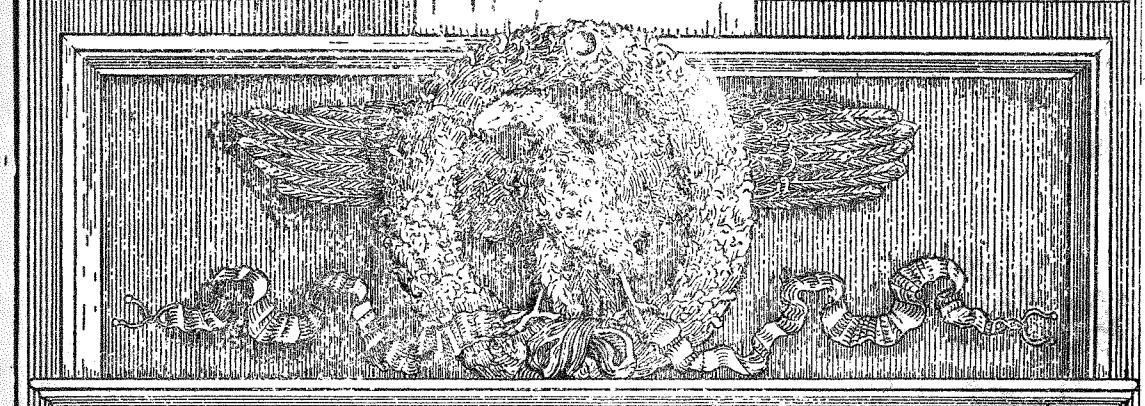
ALMA ROMA

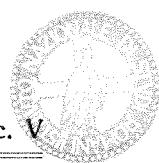
QVIDQVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

Per.
Lat
011

C. DEL VECCHIO.

SINGULIS MENSIBUS EDITUR TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

Nuperrime prodiit

JOSEPHI FORNARI opus, cui titulus:

COMMUNIA VITAE

Phrases et formulae ad latina colloquia instituenda.

Editio altera locupletior.

Venit libell. italic. 8; quibus addendae erunt libell. 0,50 in Italia; libell. 1 apud exteras nationes, pro transmissionis expensis.

Praeterea

Apud Commentarii Administratorem venumdantur eiusdem auctoris Mileiae fabulae latine scriptae scenisque accommodatae apud ephebea facile agendis:

Fridianus - Francisculi prandium.

Singulae pretio italic. libell. 2.

Supersunt quoque, recens forte reperta, nonnulla exemplaria operis, cui titulus:

PARVUM ANTIBARBARUM

Ven. lib. 8.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integram ALMAE ROMAE collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXXII, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellorum 450 pro Italia; pretium duplicatum, libell. italic. scilicet 900, pro exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

Ann. XX

Romae, Mense Maio MCMXXXIII

Fasc. V

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium subnotationis an. MCMXXXIII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicis lib. 30 exaequans; *ante solvendum rectoque tramite mittendum* ad JOSEPHUM FORNARI doctorem, *Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96*.

DE STUDIORUM ROMANORUM CONVENTU RECENS ROMAE HABITO

Conventus ad Romana studia provehenda superiore mense Aprili exeunte in Urbe habitus, inter plurima argumenta, et de usu latini sermonis inter doctos praesertim vulgando, ut iam diximus, disseruit. Id dupli consensu factum est, nempe in eo qui de litterarum et humanitatis disciplina, atque in eo qui de disciplina scientiae pervestigandae fuit.

In altera parte bifariam actum est: vir clarissimus Vincentius Ussani, latinarum litterarum doctor in romano Athenaeo, de rationibus latinas litteras docendi in scholis medii et supremi ordinis pertractavit; in altera Carolus Galassi Paluzzi, totius conventus a secretis, de latina lingua tamquam instrumento communicationis inter doctos universi orbis retulit.

Ussani labentem ubique latinarum litterarum, immo classicorum studiorum omnium disciplinam, apte cum vitae ratione animo nunc suscepta connexuit, per quam rebus cognitis modo credere et

omnia machinatione quadam agitari ante recens bellum perhibebatur; itaque in scholis secundi ordinis locus amplior in dies factus est disciplinis, quae usu atque exercitatione ad suam cuiusque utilitatem magis accederent. Vel in athenaeis mythica de bonis artibus inquisitio humanitatis studia proscripsit, quasi florem haec existimans in caldario a perantiquarum rerum fanatico quadam collectore putide asservatum. Atvero post bellum, et per bellum, novum ad mores hominum pertinentis institut examen, novusque (an antiquum potius dicamus?) honor suaque dignitas eximiae vitae pulchritudinis speciei redditia sunt; quibus conatus quoque est tribuendus, isque apud omnes fere civiles nationes communis, ad latinitatem et classica studia instauranda.

Cuius quidem voluntatis indicium maximum apud Italos nos in scholis habitum est per studiorum rationem anno MCMXXXIII innovatam, qua humanitatis studia, et hi-

storica simul, universae fere civitatis institutionis tamquam fundamenta posita sunt. Ita factum est ut latinae linguae studium in ipsis ludos, in quibus puerorum magistri efformantur, induceretur, ea mente praesertim, ut, antiquorum temporum visu atque sensu, magistri animus attolleretur, et per magistrum classica ratione institutum novus hic spiritus in populi animum defigeretur. Si magistri latinam humanitatem optime calleant, eiusque optimam in schola virtutem cognitam comprehensamque habuerint, latinum sermonem alterum patriae vivum sermonem facient, imo ad officium revocabunt, quod iamdiu tenuit, poteritque etiamnunc inter prudentes fines reduci; sermonis, inquam, quo gentes omnes inter sese vicissim intelligent.

Non itaque propositis tantum atque institutis ad discendum opus est, imo vero hominibus, qui latinam linguam quam docent certo sciant, in eaque fidem ponant suam; hi apud athenaea conformandi sunt per classicam disciplinam, quae historica utique esse debet, sed etiam latinarum litterarum; debet utique criticam artem scriptorumque exempla curare, et in fontes inquirere, et linguae historicam cognitionem persequi, sed eamdem linguam docturo, docendi quoque facultatem ex usum tum scribendi tum loquendi suppeditare. Quod si latinam linguam in athenaeis docenti perfungi ex omni parte munere hoc non liceat, praesertim ubi frequentes nimis discipuli sint, adiutores ei addicantur, atque etiam dictata eorum, qui libera docendi facultate utuntur, cum publica institutione ad rem componantur. Ab iis praeterea qui ad laureae periculum simulque ad latinitatis in scholis docendae certamina accessuri sint, et experimentum latinae orationis in scriptis repetatur.

Dicenti assensore omnes qui aderant, iuxtaque eius sententiam suffragium uno animo tulere.

* * *

Carolus Galassi Paluzzi retulit in primis, auctore se, quamquam latinarum litterarum haud satis perito, Institutum ad Romana studia provehenda munus sibi sumpsisse promovendi, per congruentem et compositum consiliorum complexum, instaurationem studii et usus latinae linguae. Quaenam autem huiusmodi erunt consilia?... Suo quidem iudicio, ut absurdum praetermittenda erit condicio latinam linguam adhibendi ad colloquendum inter gentes vicissim; inquirendum ex adverso in maxime idoneas rationes quibus latina lingua fiat lingua in universum *lecta*, atque finibus, latis quidem at identidem angustis, circumscripta bonarum artium et litterarum doctorum, hominumque humilitate politiorum. Actorum igitur publicorum relationes et in conventibus, et apud academias et similia, latine, summatum saltem, vulgentur.

Alia erit condicio, plurium lexicorum compositio, quae vocabula notionesque peculiares praebant hodiernarum disciplinarum propria, eaque latine redditia.

Latinae linguae denique usus ubique excitandus; ad rem internationalis coetus in Urbe constituendus, qui operam suam per orbem universum radietur, sparsasque vires in unum colligat ad communem finem facilius assequendum, optimis quae sibi videantur rationibus; inter quas certamina propositis praemiis ne praeterendantur.

Postquam Relator finem loquendi fecit, petita atque a consessu Praeside dicendi facultate obtenta, cl. vir Silvius Romani, in Pontificio Urbano Instituto Utriusque Iuris magister, se non dissentire declaravit in iis quae Relator ipse exposuit a collegio suo curatum iri, nempe ut sumaria latine edantur ex omne genus potioribus studiis variis concinnatis linguis; utque certamina latina tum inter magistros, tum

inter alumnos indicantur. Dolet tamen se consentire non posse in eam quam negativam dixerit relationis partem; illic ex adverso opus, huc labor maximus. Non enim agimus de exsuscitanda lingua latina, quae nunquam mortua est, sed vivit et viret, aptissimeque, etiam in colloquiis et disputationibus, Ecclesiae praesertim inservit ubique terrarum, non ad ea tantum quae religionem, sed et ad ea quae mores, iura, artes vel novissimas, inventa vel audacissima, explorations improvisas, commercia populorum, mercaturam, virtutes denique omne genus vitiaque nostrae huius aetatis concinne expromenda videantur. Non itaque lingua deest, sed nos, nos desumus et linguae et nostro quisque officio, quum non vereamur, non dubitemus latinam linguam docere, de latina lingua sententiam dicere, quam non calleamus. Non callere enim censendi sunt quotquot eam difficultiam inter omnes praedicarunt, qui desperarunt eamdem posse modo ad usum vitae revocari, et conantur ceteros in eamdem abripere desperationem. Itaque operam censem dannam insomnem, ut vel a primis ludis erudiantur, exerceantur pueri colloquendo latine; ut commentarii, qui iam praesto sunt commodissima hac de re, ut haec *Alma Roma* in Urbe edita, magis magisque in dies vulgentur; ut arceantur denique a lingua docenda qualibet, ideoque et a latina, qui eam ignorent, qui eamdem ita non calleant, ut expedite concinneque in colloquendo eam adhibere valeant.

Consensus praeses Ussani, clarissimo Romani obicit Palutianae orationis partem, quam is negativam appellavit, privatam propriamque Relatoris tantum opinionem referre, ita ut nec locus nec tempus huc sit eam in disceptationem adducendi, eoque magis post ea quae iam de re post sui ipsius Praesidis relationem sarta teatraque praestita sunt. Unice nunc est iudicium ferendum de conditionibus ab oratore

propositis, quibus ipse doctor Romani assentitur, quasque quotquot adsunt omnes proculdubio assensu suo comprobabunt.

Quod quidem factum est.

* *

Verum, ut superius diximus, res agita quoque est in consessu, quae sapientium pervestigationes de physicis, mathematicis, naturalibusque disciplinis spectarent. Doctor clarissimus Fridericus Millosevich, Italici regni senator et mineralogiae magister in Romano athenaeo, cui munus disserendi circa sermonem latinum utpote in usum communis doctorum linguae inducendum fuerat commissum, recoluit in primis latinam linguam usque ad dimidium saeculi xvii iam in communem usum perseveranter fuisse inter omnes physicarum, mathematicarum et naturalium disciplinarum cultores. Vel si non omnia etiamtum huiusmodi opera latine omnino scriberentur, commercium tamen epistolarum inter variarum nationum doctos viros vulgo habebatur. Locus vero, ob historicas causas satis notas, gradatim gallica lingua occupavit, quae primo obtutu visa est latinae substitui posse; saeculo vero decimo nono exeunte, festinanter, singulæ cuiusque civilis nationis linguae, una cum scientiae in unaquaque civitate progressu, ad eius exitus eventusque patelaciendos adhibitae sunt. Hodie in omnium gentium conventibus linguae tres omnium consensu admittuntur: anglica, germanica, gallica, dum hispanica italicique iura controvertuntur. Latinae linguae rationabilis quidem non denegatur aditus, sed re nemo ea utitur.

Quod si ad academica scripta nos convertimus, itemque ad scientiae commentarios, haec invenimus in singulis nationum linguis ubique exarata. Ante immane recens bellum quidem gravi huic incommode temperamentum aliquod praestero erat: Russi, exempli gratia, germanicam lin-

quam praeferebant, vel saltem suorum operum epitomen eadem lingua vulgabant; itemque Cecoslovachi, qui hodie suo sermone scribunt; in summaris vero non amplius germanico, sed gallico, dum Russi ad summaria omnino supprimenda intendunt; Iaponii autem ad suam anglicae linguae substituendam. Non equidem necesse est exempla multiplicare, ut facile concludere liceat babelicam linguarum confusio nem, addito ingenti scripturarum numero de variis progradientis scientiae rationibus, impossibile, aut saltem maxime arduam efficere cuiuslibet argumenti plenam cognitionem, unicam nempe ac necessariam conditionem qua quisque aliquod studium elaborandum sibi suscipiat. Neque bibliographiae huic malo mederi queunt, erroribus et intermissionibus haud expertes, ob scripturarum in dies crescentem numerum et linguarum nimiam varietatem.

Necessitas itaque sermonis unius apud omnes communis instat: atqui sermo hic nullus nisi latinus esse potest, quem iamdiu quam inutiles vacuique fuerint sermones arte confecti experti simus, pariterque impossibile fore ut nationes simul conveniant de una aut altera earum lingua ad rem assumenda.

Faustis quidem auspiciis discessus ac digressus a latino sermone integre prorsus nondum factus est: biologicae, exempli causa, disciplinae aliquam cum eo coniunctionem servarunt: in medicorum conventibus maiorum nostrorum sermonem interdum adhuc audimus, multique herbarii, zoologi ac paleontologi latine proferunt specierum a se illustratarum diagnostim. Equeid, difficile admodum foret laudabile ritum hunc omnibus imponere?

Plura acta academica latino titulo ornantur, etiamsi in voluminis paginis lingua ipsa raro inveniatur. Exemplum prae ceteris praebent Hungari et Finländici, latinorum titulorum concordia coniunctissimi; quos Sueci non pauci, Poloni,

Helvetici sequuntur, atque minori frequen tia populi alii, Iaponiis non exceptis *Actis suis phitochimicis* in urbe Tokyo, et *Actis scholae medicalis Universitatis*, Kyoti editis. Damus obsequium hoc formae tan tum reddi; non tamen significatione aliqua destitutum nobis appareat, scilicet doctorum animum apud populos illos satis perspicere et intelligere sermonem latinum humanitatis omnis parentem esse, ideoque ad universorum usum restituendum.

Itali nos, antiquorum Romanorum sanguine recta prognati, heu! debiti obsequii huius oblii sumus: academiarum nostrorum, et Lynceorum ipsius, acta italice inscribuntur; ne frons quidem latina offertur celeberrimorum «Monumentorum antiquorum» neque «Effissionum notitiarum»; quin immo latina colloquia latinasque disceptationes negligimus, spernimus; neque difficile est advenas latine nos alloqui, quum nos latinae responsioni impares ostendamus. Atqui dum necessitas linguae unius a scientiae cultoribus ubique adhibendae in dies urget, latinitatis iura, exemplo praesertim, tuendi nostrum prae omnibus est, eaque maiore virtute tenacique constantia hodie firmare, quum Romae numen nova luce fulgere videatur.

Optimum igitur Instituti ad Romana studia provehenda consilium in conventu hoc tanti momenti quaestionem agitandi, cui et scientiae omnis studiosi plaudere debemus; consilio item ac rationibus propositis ad finem assequendum tum circa summaria latine redigenda de rebus ad physices, matheseos, naturaliumque disciplinarum doctrinam spectantes, tum de lexicis conficiendis ad bonarum artium novissima latine exprimenda; quae profecto ad latinae linguae avitum honorem restituendum sensim adducent.

Postquam praeclarus vir finem loquendi fecit, Eugenius Morelli, doctor medicus, publici italicici coetus legibus ferendis legatus, ac supremi collegii Ordinis medico-

rum a secretis, se ita cum oratore consentire profitetur, ut iam constituerit in commentarium ordinis ipsius, quem is moderatur, summaria de quibus dictum est inducere, sive ab ipsis rerum scriptoribus exarata, sive a quadam perito viro latine redditia.

Sequitur Henricus Clerici, biologiae magister. Is, quae in re expertus ipse fuerit collegis revelat. Quum enim in technicis, quas vocant, scholis institutus ad superiora studia accessisset, sensit illico latini sermonis cognoscendi necessitatem. Auxilio itaque cuiusdam sacerdotis in eiusmodi studium incubuit, brevique in eo ita progressus est, ut et certaminis cuiusdam periculum superaverit. Sensim deinde, deficientibus occasionibus, tractatio latine dicendi apud eum pro! non satis superfuit: hodie vero libentissime eam resumet atque in usum iterum vertet: haec ad hortatum stimulumque collegarum propter voluit.

Baglioni doctor, Ordinis pharmacopolarum Praeses, se declarare posse putat Ordinem ipsum propositis consiliis plenis suffragiis assensurum, eoque magis quod per orbem late etiam nunc medicarum compositionum iussa latine dictentur.

Crema, geologiae magister, ad rem magis perficiendam ominatur ut una eademque latina pronunciatio tandem aliquando constituatur.

Fornarius noster dicendi facultatem a Praeside se rogasse ait in concessu, cui se ascribi non posse optime sentit, unam ob causam, quod nempe tenax adsertor et propugnator iamdiu exstet rationum, quibus latina lingua communis, inter sapientes saltem viros, tandem aliquando sit redditura, quippe quae et etiam nunc adinventa vel recentissima et novissima cogitata exprimere valeat. Id per *Vox Urbis* commentarium primum, per commentarium *Almam Romam* deinde et adhuc, itemque per alia eiusdem generis scripta, iam annos triginta re confirmare sagedit. Recete

quidem peculiarium lexicorum de novis rebus compositio; sed novarum rerum lexicon parum profecto fuerit, nisi cum verbis phrases et periodos esformare valuerimus, quae vim, mentem, latinum stylum referant. Ut vir, praesertim aliqua humilitate cultus, dum velit, latinam linguam brevi exercere valeat, testis paulo ante inter nos fuit clarissimus Clerici; qui vero simul aperte nos docuit usum et exercitationem necesse ad rem omnino esse; atqui usus et exercitatio colloquendo tantum acquiritur. Hic opponi iterum veterem quaestionem audivimus de una apud omnes pronunciatione latina; inexplicabilem quidem cogitanti cuvis Latinos ipsos varie a loco ad locum linguam suam enuntiasse, iisdem de causis quod, exempli gratia, Sicaniae extremae, Sardiniae insulae Itali nostri italicam linguam aliter loquuntur ac Pedemontanae aut Langobardicae aut Venetiarum regionum incolae. Atque tamen inter nos intelligimus: aggrediamur igitur inter nos latine colloqui. Neque exempla deficiunt: in athenaeis theologicis, philosophicis, iurisque ecclesiastici a magistris et discipulis — (quin immo hi ex universo orbe adfluent) — latinus sermo unice adhibetur; atque tamen et ipsi vicissim intelliguntur. Neque tantum id inter clericos viros; sed — (exemplum imitatione dignum!) — apud regium Mutinense athenaeum medica disciplina a praeclaro magistro Iosepho Favaro instituitur, ac disceptatur latine. Huiusmodi documenta amplificantur in dies: quo magis id fiat, eo citius et scriptio latina inter doctos reviviscet atque in suum honorem iterum adducetur. Haec nova communis Romanae patriae resurrectio erit, eiusque aeterni spiritus per orbem universum.

Denique Doctor Caesar Hortali, pathologiae medicae in Romano athenaeo magister, qui de latino sermone vulgo in medicis disciplinis adhibendo disceptatus erat, post ea quae uno animo atque sapien-

ter dicta audivit, declarat verba sua inutilia fore, seque oratoribus, atque Fornario praesertim, gratulantem accedere.

**

Haec relata fideliter quae de restituenda apud viros doctos latinitate in recenti Romano conventu acta sunt; addemus et latinorum litterarum concessus participes e scriptorum collegii nostri numero fuisse IOSEPHUM FORNARI, cui officium traditum fuerat de commentariis per saeculum xx latine scriptis referendi; MARCUM GALDI, qui de veneribus disseruit, quibus Didaci Vitrioli *Elegiae Pompeianae* scateant; THOMAM SORBELLUM qui repercuttus collegit recentissimi lethalis belli in hodiernam latinam poësim; IOSEPHUM MORABITO, qui de Hermanno Weller dixit; ALAFRIDUM BARTOLI qui recentiorum latinae humanitatis cultorum memoriam revocavit: IUNIUM denique GARAVANI, qui latina Alexandri Zappata, magistri quondam sui dilectissimi, carmina diligenter excussit.

DE LATINI SERMONIS ELEGANTIA¹

§ II. — Coniunctivus dependens a propositione primaria.

Ex natura sua, coniunctiones seu particulae² subordinantes aut semper indicativum aut semper coniunctivum, aut modo indicativum modo coniunctivum postulant.

Alio praeterea ex capite, et quidem triplici, coniunctivum sibi adsciscere possunt. Quod sequentibus regulis patebit.³

¹ Cfr. fasc. sup.

² Quibus comprehenditur etiam relativum « *qui*, *quae*, *quod* ».

³ Frequenter tamen, quamvis non necessario, in indicativo ponitur propositio relativa quae, iuxta sequentes regulas, coniunctivo efferenda videtur. Tunc

I. — Coniunctio quaevis verbum in coniunctivo regit, quum de actionis exsistentia dubitanter loquimur;⁴ v. g.:

Omnia tolerabilia brevia esse debent, *etiam si magna sint* (Cic., *De Am.*, 27).

Nihil *quod* ad eam rem *pertineat*, praeterrimus (Cic., *Ad Fam.*, I, 5).

Nulla res erat de *qua* scriberem (Cic., *Ad Fam.*, VI, 5).

II. — Quum adest in sententia seu phrasim

¹⁰ Coniunctio⁵ regens coniunctivum, coniunctiones et praesertim pronomina relativa quae ab illa pendent, plerumque eundem modum regunt; v. g.:

Recordatione nostrae amicitiae sic fruor, *ut* beate vixisse videar, *quia* cum Scipione *vixerim* (Cic., *De Am.*, 4.)

Istud faciam *ne*, *si* tibi *sit* pecunia *adempta*, aliquis dicat ad me ereptam pervenisse (Corn. Nep., *Ep.*, 4).

Duo modo haec opto: unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam; alterum, *ut* ita cuique eveniat, *ut* de republica quisque mereatur (Cic., *Phil.*, II, 46).

Omnis virtus nos ad se allicit, facitque *ut* eos diligamus, *quibus* ipsa inesse videatur (Cic., *De Off.*, I, 17).

mera est circumscriptio seu determinatio alicuius substantivi vel adiectivi; v. g.: Eloquendi vis efficit *ut ea quae ignoramus* (= ignota), discere, *et ea quae scimus* (= nota), alios docere possimus (Cic., *De natur. deor.*, II, 59). — Efficiatur autem ab oratore, necne, *ut i qui audiunt* (= auditores) ita afficiantur ut orator velit, vulgi assensu et populari approbatione iudicari solet (Cic., *Brutus*, 49). — Hortemur liberos nostros ne iis exercitationibus *quibus utuntur omnes* (= communibus), sed aliis quibusdam se *id quod expetunt* (= propositum) consequi posse confidant (Cic., *De Or.*, I, 5). — Sic habetote: magistratibus *iisque qui praesunt*, (= praesidibus) rempublicam contineri (Cic., *De Leg.*, 3, 5).

¹ Sic, quum quis dicit alteri: « *Etsi* doctissimus es, tamen non omnia te scire fatebere », affirmat eum esse doctissimum. — At quum dicit: « *Etsi* doctissimus sis », de eius doctrina dubitat.

² Etiam vox interrogativa; v. g.: Oblitum me putas *qua* celeritate, *ut primum audieris*, ad me Tarento advolaris? (Cic., *Ad Fam.*, I, 27).

²⁰ Accusativus cum infinito: coniunctiones ab eo pendentes pariter coniunctivum regunt;⁶ v. g.: Satis nobis persuasum esse debet, *si omnes homines celare possimus, nihil tamen iniuste esse faciendum* (Cic., *De Off.*, III, 8).

Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum quam *esse aliquod numen praestantissimae mentis*, a *quo* haec regantur? (Cic., *De Natur. deor.*, 2, 2).

III. — Coniunctivum regunt coniunctiones et pronomina relativa in « stilo » indirecto⁷ sive quandocumque scriptor loquitur ex mente alterius;⁸ v. g.:

¹ Indicativus tamen usurpat in propositione quae praecedentem, vel aliquam huius vocem declarat, nullum eius effectum, finem, causamve indicans, et simul actio verbi proponitur tanquam absolute existens; v. g.: Asia tam opima est *ut* multitudine earum rerum *quae exportantur* facile omnibus terris antecellat (Cic., *Pro Leg. Man.*, 6). — Quotusquisque philosophorum est *qui* sit ita moratus *ut* ratio postulat? (Cic., *Tusc.*, II, 4) — Ea est perturbatio omnium rerum, *ut* nemo sit quin ubi quis *ubi est* esse malit (Cic., *Ad Fam.*, I, 1).

² Inter stilum indirectum et orationem indirectam hoc discriminis est, quod oratione directa verba aliqui referimus, quae propositioni seu verbo etiam tacito adnectimus; v. g.: « *Volo* », (= orat. dir.) inquit — (Dixit) *se velle* (= orat. indirecta);

Stilo indirecto loquimur ex mente alterius; v. g.: Socrates accusatus est *quod corrumpet* (= stil indir.) iuventutem. — Diogenes contemnebat divitias, *quae* se felicem reddere non *possent* (= stil. indir.).

NB. — *Quod corrumpet...* *Quae non poterant...*, etiam latine dicentur, sed sensu affirmativo scribens proprio, non ex mente alterius.

Quaenam autem mutationes facienda sint, quum oratio directa in indirectam transit, sequens schema docet:

« *Volo* », inquit — (Dixit) *se velle*.

« *Quam altae sunt Alpes!* », inquit — (Dixit) *quam altas esse Alpes*.

« *Quid veremini?* » inquit — (Dixit) *quid vere rentur*.

NB. — *a)* Interrogationes orationis directae quae non sunt secundae personae redduntur propositione infinita; v. g.: « *Quid est turpius?* » inquit — (Dixit) *quid esse turpius*. — *Quid reformidabimus?* — *Quid se reformidatueros*.

b) Interrogationes oratoriae omnes propositione

Noctu ambulabat in publico Themistocles, *quod somnum capere non posset* (Cic., *Tusc.*, IV, 19).

infinita redduntur; v. g.: Num iniuriarum obliisci possum? — (Dicebat) num se iniuriarum obliisci posse.

« *Ite erumpite!* » — (Dixit) *irent, erumperent*.

« *Ne speraveritis!* » — (Dixit) *ne sperarent*.

« *Non tulisset* » — (Dixit) *se non laturum fuisse*.

Propositiones quae in oratione directa sunt subiectae, in indirecta coniunctivo efferuntur; v. g.: « Reddam obsides *quos habeo* » — Obsides *quos haberet* se redditurum (dixit).

NB. — *a)* Infinitivo tamen efferri possunt et propositiones comparativa; v. g.: Peritum se potius dixit *quam* cum tanto flagito rediret vel redditum (CORN. NEE).

et propositiones quae relativo copulativo incipiunt; v. g.: Ex *quo* (= et ex eo) iudicari posse (dicebat).

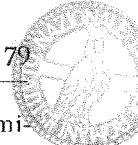
b) In oratione indirecta inseri potest propositione relativa quae scribentis sententiam exprimat. Tunc indicativo effertur; v. g.: Aristoteles ait apud Hypatium fluvium, *qui in Pontum influit*, bestiolas quasdam nasci, quae unum diem vivant (Cic.).

c) Notandum praecipue usus coniunctivi ex mente alterius, quum, ope relativi vel coniunctionum causantium « *quod*, *quia* », rationem afferimus alicuius dicti aut facti, et insinuare volumus hanc rationem non a nobis allegari, sed allegatam fuisse vel ab eo qui rem dixit aut fecit, vel etiam ab alio; v. g.: Aristides nonne ab eam causam pulsus est patria, *quod* praeter modum iustus *esset*? (Cic., *Tusc.*, V, 36). — Bene maiores nostri accubitionem epularum amicorum, *quia* vitae coniunctionem *haberet*, convivium nominarunt (Cic., *De Sen.*, 13).

b) Exceptio est quum in propositione quae videli possit oratio indirecta, scriptor data opera intendit ex propria sua mente loqui; v. g.: Per exploratores Caesar certior factus est ex ea parte vici *quam Gallis concesserat* omnes noctu discessisse (CAES., *De Bel. gal.*, III, 2). — Tangebatur animi dolore necessario, *quod* domum eius, exornatam atque instructam, fere iam iste reddiderat nudam atque inanem (Cic., *Verr.*, II, 34).

c) Praeceptum efferendi coniunctivo ea quae dicimus ex mente alterius delicatam quidem latini sermonis, praesertim Ciceroniani, proprietatem exhibet. At non semper ab historicis accurate observatur; v. g.: Ubi ille esset *cuius* imperium, cuius auspicium *secut erant*, requirebant (QUINT. CURT., X, 8).

d) Constructione minus recta, sed tamen usu re-

Socrates dicere solebat omnes, in eo quod scirent, satis esse eloquentes (Cic., *De or.*, I, 14).

S. Leonardi in *Helvetia*.

I. Jss.

(*Ad proximum numerum*).

QUOMODO B. IOANNES BOSCO SACRA STUDIA EXCOLUERIT¹

I. — « Labia sacerdotis custodient scientiam et legem requirent ex ore eius quia angelus Domini exercituum est ». Haec verba Malachiae prophetae Beati Ioannis Bosco menti ita cohaeserant, ut a prima usque ad proiectam aetatem invictum ab studiis ecclesiasticis animum haud relaxaret, nihil praetermittens quominus omnibus cognitionibus, quae sibi utiles viderentur, etiam arduis et adeptu difficillimis imbueretur.

Tametsi natura ingenio ad quaslibet disciplinas complectendas donatus fuerat, nihilominus² vocationi sua obtemperans sacras disciplinas in deliciis habuit.

Postquam incredibili operositate studiis simul et laboribus operam dando e pueris excessit, seminarium ingreditur, ubi animum adeo in studiis agitare coepit, ut magistris carissimus, sodalibus admirationi esset; legem enim firmam sibi statuerat ne temporis vel minimum spatum

cepta, frequenter accepta accidit ut verba « dico, arbitror, existimo, puto », et similia, quum ex mente alterius allegatur ratio alicuius dicti vel facti, in coniunctivo regantur a coniunctione « quod, quia » vel a relativo; v. g.: Rediit paulo post, quod se oblitum nescio quid diceret (Cic., *De Off.*, I, 18). — Audiebam quidem te paratum venisse, quod me de ementitis auspiciis putares esse dicturum (Cic., *Phil.*, II, 35)

¹ Oratio habita in Ascertorio Theologico Salesiano Cordubae, in Rep. Argentina.

labore vacuum transigeret, non modo in aula studiorum, sed (quod mirum est) etiam in ipsis solatii horis, quibus sedulo utebatur ut ingenio sive lectione sive colloquio magis in dies expoliret, iuxta sententiam Augustini: « Circulus et calamus fecerunt me doctorem ».

II. — Expleto laudabiliter studiorum curriculo, et sacra ordinatione insignitus, ratus tamen scientiam sacerdotis propter amplitudinem et populi christiani necessitates nullis finibus contineri, inter alumnos Beati Iosephi Cafasso, qui id temporis Augustae Taurinorum sanctitate et doctrina florebat, adscribi voluit, ut theologia morali et pastorali ab eo institueretur, quo uberiori fructu animabus puerorum praesertim opitulari posset.

Quantum vero Cafasso magistro in his disciplinis profecerit hoc unum satis innuat, quod vixdum ad confessiones audiendas est adprobatus, fideles, et imprimis pueri et adolescentes, eius tribunal ea frequentia stiparent, ut cotidie plurimas horas et interdum totius noctis tempus illis audiendis impendere sibi opus esset.

III. — Theologiam dogmaticam et scientiam Sacrarum Scripturarum efficaciter et luculenter adhibuit in disputationibus cum doctissimis pastoribus lutheranis et valdensibus eo tempore Italianum erroris lue militantibus, quos silere coegerit quorumque rabiem in ipsum adeo concitatavit, ut pluries ad mortem quaereretur. Scientiae B. Ioannis fidem faciunt etiam libelli complures relligioni tuendae ab eo conscripti eaque copia vulgati, ut vix in Subalpinis inveniatur domus in qua non legerentur. Merito igitur est adserendum, quem ad modum aliis temporibus alios, sic superiore saeculo B. Ioannem ad conterendos christiani nominis hostes eosque ex Italia arcendos a Deo electum fuisse.

IV. — Litteris quoque italicis, latinis et graecis eruditus erat, quorum scriptorum, poëtarum praesertim, optima quaeque frag-

menta sui suorumve solacio etiam senex memoriter recitare solebat: has tamen litteras animo excolendo, alumnis docendis, libris conscribendis minime sui extollendi causa adhibuit: se malle, aiebat, illiteratum haberi, quam eleganti et altiori sermone utendo vel a rudioribus non intellegi.

V. — Quid de eius cognitione historiae ecclesiasticae? Maxima fuit supra quam cuique credibile est. Constat eum etiam alumnū plurimos de ea re evolvisse tractatus, ex quibus recensere sufficiat praestantissimum illum eundemque amplissimum XXII volumina complectentem auctore Renato Rohbacher. Non est igitur quod miremur ex his purissimis fontibus scientiam attigisse ad exarandos libros populo et rudibus aptatos de Summis Pontificibus, de Sanctis deque viris illustribus, necnon auream illam de historia Ecclesiae tractationem, quam unanimi praeconio doctissimi tum laici tum ecclesiastici viri probavere. Monumenta quoque noverat ad religionem spectantia, quae saepenumero in civitatibus Italiae, et in Urbe praesertim obvia fiunt; quem de eis disserentem non modo alumni, sed etiam eruditū homines, et ipsi S. R. E. Purpurati Patres, plerumque mirati sunt.

VI. — Sacrae eloquentiae arte optime usus est; aiunt quadam die Sancto Rocho sacra, deficiente ex inopinato sacro oratore, Ioannem nondum sacerdotem magnificam orationem panegyricam habuisse eo successu, ut in ipsa sacra aede plauderetur, dictitarentque senes se perraro clericum eloquentiorem audivisse; quod non semel contingit. Si igitur praeclaro illi effato adsentiri volumus: « Poëta nascitur, orator fit », fatendum est Ioannem strenue adlaborasse, ut auream illam dicendi facilitatem adquireret, qua postea sacerdos innumeritas hominum turmas in multis Italiae aliorumque nationum civitatibus suaे cathedralē et devinxit et Christo lucrifecit.

VII. — « Liturgiam » etiam mirifice ex-

coluit; non aliter ac Sancta Theresia, param se aiebat ad omnia mala sustinenda potius quam vel minimam « rubricam » parvipendere. Nemo unquam illum ad altare sacrī operantem vidit, quin eius sanctitate intime conmoveretur. Illius pietas fovebatur et augebatur cognitione sensus caeremoniarum assiduo studio adquisita. Alumnos quoque huic disciplinae idoneos volebat, utpote ministerio angelico fungentes. Eo tempore rectores ecclesiarum complures pueros et clericos salesianos sedulo accersebant, quippe quorum opera in sacris peragendis, necnon cantus concinnandi peritia fideles templa adirent adeo frequentes, ut haec imparia iis capiendis evaderent.

VIII. — Dicere plus libet e. g. de eius cognitione Iuris canonici. Patrologiae, Philosophiae, Geographiae, Mathematicae, Musice, etc.; sed ne diutius sermonem protraham, finem loquendi faciam. Non prius tamquam Tullii verba usurpans, « quam multas — inquam — nobis imagines non solum ad intuendum, verum etiam ad imitandum in iis quae studia ecclesiastica spectant B. Ioannes Bosco nobis reliquit! »

Sacros libros diurna versemus manu, versemus nocturna, ut vera scientia imbuti alios etiam docere possimus. Nemo igitur illam S. Scripturae gravissimam sententiam in nos afferre iure audeat: « Parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis ».⁴

P. ARDIZZONE.

¹ *Thren.*, IV, 4.

Sapiens nihil potest perdere, omnia in se reposuit, nihil fortunae credit, bona sua in solidum habet, contentus virtute, quae fortunis non indiget.

SENECA.

HIRUNDINI REDEUNTI

Ergo rursus ades; rursus amabilis
Rumpes multiplices in numeros, mei
Hospes ruris hirundo,
Veris garrula nuntia.

Per vastum pelagus, per iuga montium,
Tantillo adgredereis tantane corculo?
Afris tu venis oris
Caelum ut mitius occupes.

Mirum! cum peragas per liquidum aëra,
Non te fallit iter, tramite sed volans
Certo, aequalibus alis
Metam tu assequeris statam.

Quanta laetitia iam resonat domus
Vix optata redis, mitis avicula!
Ipse, en, se novus annus
Sole ac floribus excolit.

Sed quanam interea, seu bona seu mala,
Illinc multisonis canticulis refers?
Numquid tristia narras,
Hic ut tristitiam invenis?

Nam, quae insecta tibi blanda puellula,
Ludis posthabitis, saepius attulit,
Mortem, heu, parvula obivit;
Illam tu quoque defleas!

At te, forte premit cura suavior;
En, nidum reparas et stipula et luto,
Muscoque instruis intus
Quo sit nempe tepentior.

Et iam magna tuo gaudia pectore
Praegustas, querulum cum fieri audies,
Pullorumque videbis
Gentem alas agitantium.

O, tunc, ut vigilas et genitis studes
Hostes ut reprimas! Corpore ut incubas
Toto, stans patiensque,
Vel non ipsa tui memor!

Ut vero remeas laeta, cibum ferens;
Ut, circum volitans, dextera corripis
Quo places avida ora
Matri prorsus hiantia!

O, quae te melior, quae vel amantior
Mater, quae suboli sollicitudine
Tanta prospiciat, nec
Non tanta penitus vacet?

Aetas, credo euidem, desipuit vetus
De te cum retulit tam mala crima...
Natum te ne necasse
Horrendas epulas patri?

Te ne, inquam, pavida, tam bona et indole?
Te, quam tanta fides erga hominem tenet,
Eius dulcis amica
Ut sis, atque habites simul?

Hoc rus, o, utinam iugiter incolas,
Quo tam tuta sedes! Sed nova frigora
Te quandoque fugabunt,
Ac ponti repetes freta.

Heu, cum, multa dolens, denique abiveris,
Quam te nostra carens tristis erit domus!
Circum rura silebunt,
Luctu corda sed ingement.

Mantuae, IV Kal. Maias MCMXXXIII.

A. TRAZZI.

SAPIENTUM PERVESTIGATIONES

A RADIOPHONICA VATICANA STATIONE
LATINE VULGATAE

NOTITIAE.

DE « ELECTRETE » PERMANENTE.

Nomen *electretis* factum est ex analogia cum magnete.

Ut habeatur electres permanens efformatur compositum ex cera et resina liquefactis, idque solidum fit ex potenti campo electrico.

Tensio, quam attingere licet, paulo minor est quam quae ad scintillationem sufficit; hoc est plurium chilovoltarum per centimetrum.

Proprietas electrica huius compositi videtur stabilis permanere etiam post aliquot annos.

DE « CONSTANTE GRAVITATIONALI ».

Doctor V. V. Narlikar ex indicu athenaeo in urbe Benares deducit ex ratione newtoniana expressionem theoreticam pro *constante gravitationali*, et formula ad quam pervenit eamdem habet figuram ac formula, quae ex ratione einsteiniana deducitur; id quod appetit praesertim in computatione massae totius universi.

DE GENERATORE ALTISSIMAE TENSIONIS.

In officina pro inquisitione de altissimis tensionibus electricis apud Manchester urbem, mense elapso, Allibone, Edwards et Machenzie pervenerunt ad constructionem generatoris per impulsu, qui potest tensionem eruere usque ad tria millia millium voltarum.

NOVA OFFICINA DE SCIENTIAE PERVESTIGATIONIBUS IN URBE CAMBRIDGE.

Die III superioris mensis februarii inaugurata est nova officina pro pervestigationibus quae campis magneticis valde potentibus indigent, et quidem ad gradus caloris minimos. Constat enim difficultatem potentissimos campos excitandi in nimio calore producto consistere.

Magni interest proinde generatores campi magnetici vehementi refrigerationi submittere.

Et nova haec officina pollet refrigeratoribus trium stadiorum, nempe ad temperaturam nitrogenii liquidi, ad temperaturam hydrogenii, et ad temperaturam helii, hoc est usque ad paucos tantum gradus a zero absoluto. Intentio magnetica ad quam pervenire licet, ad aliquot millia millium gaussorum elevatur.

DE « CRYSTALLIZATIONE ».

Doctor A. Serra ex athenaeo Turritano, in *Atti della Società Toscana di Scienze Naturali*, refert experientias a se peractas circa processus « crystallizationis » in spatio a praexistentibus nucleis crystallinis purgato, ex quibus deducendum videtur, efformationem crystallinam ex dispositione ac distributione corpusculorum in moleculis pendere, non quidem ex praexistentia crystallorum elementarium in aëre.

DE NOVA SPECIE COLEOPTERI.

In Commentario officinae entomologicae Regii Instituti Agrarii Bononiensis, Paulus Luigioni Lynceus describit novam speciem *Phyllopterae*, coleopteri ex familia scarabeidea, quam in valle Calabri fluminis Chratis prope Cosentiam invenit.

Similitudinem refert cum *Phylloptera lineata* Fabricii, quamvis per plures peculiares notas ab ea discriminetur.

Nomen ab Auctore assignatum est *Phylloptera Leonii*.

DE ATMOSPHERICIS DURANTE SOLIS DEFECTU.

Inter inquisitiones quae factae sunt in propagatione undarum electricarum durante solis defectu, mense augusto sup. anni, haec etiam locum habuit, de intensitate et de « tonalitate » in atmosphericis.

In recentissimo numero commentarii *The Nature*, domini Burton et Boardman referunt conclusiones huius inquisitionis in Conway (New Hampshire) habitae.

Summa observationum ad haec reducitur: conditiones atmosphaericae durante solis defectu referunt similitudinem cum tempore noctis: intensitas ascendit, tonalitas descendit, utraque non praecedunt defectum visibilem, sed potius sequuntur, ita ut maximus effectus habeatur aliquot,

momenta post maximam defectionem. Hinc facile deducitur huiusmodi effectus non pendere a radiatione corpusculari a sole emissis, sed ab ipsa radiatione luminosa.

DE RHENIO.

Quantitatis istius novi elementi, quod magis ex eius ossidis educitur, magis magisque in dies crevit.

Apparet ex hoc, quum quatuor ante annos ad centum millia francorum per singula grammata pretium computaretur, nunc ad quinquaginta *francos* circiter descendisse.

Similitudinem refert cum elemento viciniori Wolframio et saepe in eius locum sufficitur in staminibus electricis effundandis.

Difffert tamen ex hoc, quod resistentia electrica Rhenii multo minus augetur per elevationem caloris quam in Wolframio.

DE FERRO NATIVO INVENTO

Doctor Aurelius Serra invenit ferrum nativum, in trachidacitis apud Bolotona et in basaltis Silanis in Sardinia.

Quamvis res industriae non intersit maxime, hoc tamen interest, ferrum nativum inventum esse; scimus enim quam rare hoc eveniat.

DE ECOLOGIA AGRARIA.

P. R. Paoloni ex O. S. B. in relatione quam attulit in vigesimo primo consessu *Societatis Italicae pro scientiarum progressu* et nunc praelo vulgata, opportune statuit quid proprie sit scopus et ratio in ecologia agraria.

Est ergo *scientia practica*, cuius est studere iis quae ad bonam et fructiferam vegetationem facilis ducant.

Agitur praesertim de relatione inter necessitates plantarum et conditiones tum agri tum tempestatis.

Fructus autem considerandi sunt quoad qualitatem, quantitatem et vim generativam in sementis.

Factores vero metheorologici, quorum interest, sunt praesertim thermici et hydrici.

Valde opportune ergo auctor in hoc insistit, ut constituatur Institutum quod omnia quae ad ecologiam referantur in studium adducat.

COLLOQUIA LATINA

Convivium.¹

SCIPIO, CAESAR, SATURNINUS, DAMASUS.

SCIPIO. - Salve tu, Caesar, salve Damase; ubi nobis Saturninus?

CAESAR. - Illoco dixerat se venturum, simul ac convenisset debitorem quemdam apud forum proximum.

Sc. - Recte habet. A debitore facilis se extricabit, quam a creditore.

CAES. - Quid isthuc?

Sc. - Sicut in victoria belli conditions fert vitor, non vinctus. Nam a debitore, quum ipse idem volet, se expediet, a creditore quum alter. Sed praemonuistine, ut erat condicuum, ut relicta domi severitate, afferat et ipse nobiscum hilaritatem, leporum, venustates, gratias?

CAES. - Plane ita spero: erimus belli omnes.

Sc. - Reliqua meae curiae sunto.

DAMASUS. - Ecce tibi Saturninus.

SCIPI. - Feliciter.

SATURNINUS. - Et tibi fauste.

¹ Ex colloquiis IOANNIS LUDOVICI VIVES. - Passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F.

SCIP. - Expectatissime.

SAT. - Plane rusticane; nam ad prandendum eram invitatus, non ad exspectandum. Sed, quaeso, fui vobis diu in mora?

SCIP. - Non valde.

SATURN. - Cur non recumbebatis sine me? Essetis saltem praemiati de promulside.

SCIP. - Te absente absedissemus?...

CAES. - Satis comitatum; exordiamur iam opus. — O optimum panem et levissimum! Non plus habet ponderis, quam si esset spongia: industrium habetis pollicintorem.

DAMASUS. - Malo ego panem autopsyrum.

SAT. - Ego autem siligineum.

SCIP. - Cur talem?

SAT. - Quoniam audivi, et ita sum expertus, minus me esse quum panis non sit sciti saporis.

DAM. - O pernam sapidissimam!... Puer, brassicam hanc cum larido, si mihi vis auscultare, redde coquo per hoc quidem temporis, aut serva in brumam. Lucanicae huius, contra, scinde mihi buceam unam aut alteram, quo suavius ebibam primum cyathum.

CAES. - Faveamus medicorum consilio, admonentium ut porcinae addatur merum. Funde vinum.

Sc. - Delibes album hoc purissimum: aquam putes solo adspectu. Rhenense est. Sed oenophorus relevit hodie praeterea series alias vinorum duas, alteram vini flavi ex agro Parisiensi, alteram sanguinei Burdigalensis. Neque satis; habetis in apyroto parata et fuscum Aquitanicum, et nigrum a Sagunto: petat quisque ex sententia palati sui.

CAES. - Quid poteras nuntiare laetus?

SAT. - Nuper quum Romae essem, bibi Italica vina et ipsa generosissima omnifariam saporis: vinum dulce, acutum, leve, austerum.

CAES. - Sed nimis mihi tu porrigit plenum calicem; extrahe, quaeso, aliquantum, ut sit locus aquae infundendae.

Sc. - Scilicet ad morem hodiernum, non veterum.

CAES. - Ecquid hoc?

Sc. - Veteres fundebant prius aquam, et super hanc vinum: ita habebant aquam vinatam; nunc ex adverso fit vinum aquatum.

SAT. - Ah! Ego neutrum morem sequor, vino aquam nunquam adiungens.

DAM. - Dummodo vinum prius non sit a vinario irrigatum; quod baptizare vocant, ut vinum sit Christianum.

SAT. - Illi baptizant vinum et se ipsos exbaptizant.

CAES. - Peius, qui iniciunt calcem, sulphur, mel, alumen et alia dictu tetrica, quibus nihil est corporibus perniciosus; in quos publice deberet animadversi, ut in latrones aut sicarios: inde sunt enim incredibilia morborum genera.

SAT. - Ex conspiratione cum medicis id agunt, ut utriusque rem augent.

Sc. - Sorbeamus interim singuli gabatam cum iure carnium; id vere et calefaciet intestina et blande abluet ad molliendum ventrem.

DAM. - Mihi vero, cui non sunt calefacienda intestina, affer, si habes, aliquantum cerevisiae.

Sc. - Ex qua tandem cerevisia?

DAM. - Ex tenuissima; nam aliae nimium incrassant spiritus et reddunt obesum corpus.

Sc. - Puer, curre ad culinam: quid illi cessant? Quin mittunt missum? Vides iam hinc neminem attingere. Affer pullos gallinaceos elixos cum lactucis, buglossa hor tensi et intubo. Vervecinam quoque et vitulinam.

CAES. - Adde etiam in scutulis paulum sinapis aut petroselinati.

DAM. - Violenta res videtur sinapis.

CAES. - Non admodum congruit biliosis;

iis tamen qui crassis et frigidis humoribus redundant, haud inutilis.

SAT. - Idcirco sapiunt populi septentrionales, quibus illa est magno usui, praeципue cibis crassis et duris addita, ut bulbulae et salsamentis.

Sc. - En interim vobis, ad lubitum, orizam et vermiculos ad lycopersici laticem.

SAT. - Oryzam ferunt nasci in aqua; mori in vino; cedo igitur vinum.

Sc. - Ne bibe statim a cibo calido; intermisce prius frigidi aliquid et solidi.

SAT. - Quid?

Sc. - Crustam panis aliquam, vel tundam unam aut alteram carnium.

SAT. - Vah! Pisces cum carnis in eadem mensa! Mare miscetur terrae. Hoc vetant medici.

Sc. - Immo, hoc placet medicis.

SAT. - Credo, quia illis utile.

CAES. - Cur, ergo, vetant medici?

SAT. - Erravi. A medicina prohiber dictum oportuit, non a medicis. Sed qui sunt pisces isti?

Sc. - Appone ordine, primum lapum illum assum cum aceto et capparibus; tum soleas frixas, lucium elixum et capitonem; thynnnum assum recentem, et thynnnum in salamento; crustulata deinde, in quibus insunt et nulli barbari, et murenae, et truttae, et cammari, et cancri, multis condita aromatibus.

SAT. - Ego vero de piscibus loquar, non edam.

CAES. - Si philologus cooperit de piscibus movere controversiam, incipite nobis lectulos insternere: huc erit hac nocte cubandum.

Sc. - Nemo dignatur vel gustare; tolle, puer, haec.

SAT. - Atqui convivia olim Romae lautissima, et, ut ipsi soliti erant dicere, pollucibia, ex piscibus constabant.

CAES. - Tace, tace; sunt mutata tempora!

Sc. - Importate assa: pullos, perdices, turdos, anaticulas, querquedulas, palumbulos, cuniculos, lepusculos, vitulinam et haedinam; atque intinctus seu embem mata, omphacina, et olivas quassas, in muria asservatas.

SAT. - Hem, pavonem! Ubi est Quintus Hortensius, cui erat in deliciis?

DAM. - Ex quibus carnis sunt artocreas istae?

Sc. - Haec est ex damica; illa, ut puto, aprugna.

DAM. - Condituras ipsas malim, quam carnes.

SAT. - Plane ita est: etiam res amaras condimentum reddit suavissimas.

CAES. - Unus est vitae totius condimentum: aequus animus.

DAM. - Aliud quiddam ego proferam amplius et augustius.

CAES. - Quid tandem meo?

DAM. - Pietas, sub qua et animi aequitas comprehenditur: est ad res universas asperas, faciles, medias condimentum aptissimum et iucundissimum.

Sc. - Puer, muta orbes et quadras: da secundam mensam.

CAES. - Adeo voravi initio avide, ut statim amiserim appetitum.

SAT. - Ego item non appetitione, sed impetu fero ad primas dapes; inde me expleo.

DAM. - Nescio quid edi de piscibus: id gustum meum prorsus detrusit.

CAES. - Tantumne bellariorum apparatus et cupedines, quum nihil amplius superest cupedia? Pyra, mala, cerasa, pruna, persica, caseus multiplex... Sed palato meo congruentissimus est hyppax.

Sc. - Non reor hyppacem esse hunc, qualis e Sicilia usque advenitur columellari ista forma et quadra; qui, quum frangitur, in laminulas finditur sive phyluras. Caseus autem hic, etsi Britannicus, fistulosus est; non erit utique, mea sententia, et doleo, vobis gratus.

SAT. - Sed neque hic spongiosus Hollandicus, Parmensis hic est bene compactus, et satis, ut videtur, recens.

Sc. - Pistor dulciarius nimium moratur, quin afferat scriblitas et artolagana testucia et sartaginea, conspersione in cacabum iniecta mellis.

SAT. - Cruyotas da mihi aliquot, et ad edendum, et ad servandum; fortasse hac nocte nihil edam aliud.

Sc. - Cape igitur spathalium hoc integrum. Vis ex melogranatis? — Puer, affer quae solent vocari sigillum stomachi, post quae nihil est edendum, nec bibendum: buccellatum, cydoniatum, coriandrum sacaro contectum. — Collige frusta et reliquias in canistris. Praebe deinde aquas odoriferas ad manus purgandas.

CAES. - Agamus Scipioni nostro gratias.

DAM. - Age tu.

CAES. - Imo agat Saturninus, qui in hisce rebus multum valet.

SAT. - Referimus hinc domum gravata o quantum! corpora; referimus animos obrutos ac demersos cibis et potionibus, ut nullo hominis officio rite possimus fungi. Tu ipse, Scipio, iudicato equam tibi gratiam debeamus.

Sc. - Haecce est gratia, quam habetis? Sic rependitis prandium tam opiparum?

SAT. - Ita plane; quod enim maius beneficium, quam ut fias sapientior? Tu nos remittis plane bruta: nos te domi tuae volumus hominem relinquere, ut scias consulere tuae et alienae valetudini, et secundum naturae iusta desideria vivere, non iuxta corruptas ab stultitia opiniones. Vale igitur, et sape.

Tempus tacendi et tempus loquendi discreta vicissitudine pensanda sunt, ne aut quum restringi lingua debet, per verba se inutiliter solvat, aut quum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat.

S. GREGORIUS (*Moral.*, 7).

AD SANITATEM TUENDAM

Aphorismi sive praecepta medendi generalia ex pluribus casibus particularibus abstracta, ex variis auctoribus collecta.¹

§ 513. - HIPPOCRATES (in lib. *de Coacis*) ait: In iam perniciosis morbis parvi tremores et vomitus aeruginosus, qui in potibus substrepunt, in siccis submurmurant et deglutiunt difficulter. Illud murmur in siccis, iuxta BALLONIUM, referri debet ad id quod saepe adparet in delirantibus, in quibus laryngis musculi siccati sunt, et non amplius motum facilem praestant et obedient. Nam quum bibunt illi et delirant, pars aquae, quae descendit, quodammodo it praeceps cum sonitu, in vacuo et inani descurrere videtur, obauditurque murmur circa praecordia, musculis siccatis et inertibus.

§ 514. - AB HIPPOCRATE quilibet morbus, in quo materies intus conclusa tenetur nec evacuatur, vocatur *ξηρον νόσημα*. Sic ophtalmia siccata, dum nihil resudat, in cerebri affectibus, quum nec per nares nec palatum; iniisque effectibus quum nihil per alvum excernitur.

§ 515. - Si materia excernenda supprimatur, morbus siccus vocatur; quum autem excerni incipit morbus, dicitur *ὑγρανέσθαι*.

§ 516. - In lib. 4 *de diaeta acutorum* invenimus *χόλεραν ξηραν καὶ ὕγραν*, Choleram humidam et sicciam. Videtur, ait BALLONIUS, ex sententia GALENI cholera siccata iis nasci, qui cibos coctu difficiles sumsere, transire nequeuntes, et tunc flatulenta copia impedit, quominus quicquam excernatur.

§ 517. - STOLL. Cholera siccata usu balnei iuvatur, ut patet ex I. 7 *epid.* de Pausaniae filia, quae ex fungi crudi esu incidit in cholera sicciam. Hydromel valde ei consultit.

I. FAM.

¹ Cfr. fasc. sup.

ANNALES

Americana colloquia.

Omnium animos recens occuparunt quae a Roosevelt, Civitatum Foederatarum Septentrionalis Americae Praeside, inita sunt cum Europae civitatum supremis administris aut eorum legatis colloquia. Et primo quidem cum Mac Donald, Angli gubernii praefecto; de quibus nunciatum est, meliorem inde spem concipi posse tum circa omnium gentium conventum ad armorum depositionem constituendam atque servandam, tum circa oeconomics quaestiones populis omnibus instantes. Inter se duos viros convenisse quoque dictitant de commerciorum ratione ita immutanda, ut omnis generis exceptiones, commercia nunc impedientes, abrogentur; praeterea et de bellicis debitibus disputatum eo proposito fuisse, ut pecuniae restitutio, quae proximo mense Iunio facienda foret, ad oeconomum universorum conventum expletum differatur.

Post Mac Donald, Americanum Praesidem inviserunt Herriot, Galliae legatus, et Italicus pecuniarum rationis moderator Jung.

Nationum Societas.

Genevae, apud Nationum Societatem, nova dissensio inter Galliam et Germaniam orta est, quum quaestio de deponendis armis rursus agitaretur, interveniente Norman Davis, Americae legato, qui confirmavit Septentrionalis Americae civitates in studium incumbere pacis per orbem constituendae ex communibus nationum omnium conatibus. Societatis inde sessiones dilatae sunt, usque dum Americanae condiciones partefiant ac disceptandae exhibeantur.

Iaponios inter ac Sinenses bellum.

Iaponii interim a Nationum Societate quum secessissent, impetus contra Sinenses vehementiores fecere, utque sibi subjectam Jehali provinciam firmarent, ultra Tien-Sin et Pekinum versus, processerunt, quas urbes quoque in suam ditionem redigere velle videntur.

Facinus horrendum.

Postrema mensis Aprilis die facinus horrendum Limae, in Peruviana civitatis capite, patratum est. Manuballistae ictibus eiusdem civitatis praeses. Sanchez Cerro, confosstus est a sicario quodam ex « aspiristarum », quos vocant, seditiosa factione; qui statim a civium multitudine ad indignationem commota impetus, facinoris sui poenas per mortem luit.

Oscar Benavides, militiae magister, in defuncti locum suffectus est.

Regia itinera.

Italiae rex Cyrenaicam coloniam circumivit, ubique summis honoribus summaque laetitia exceptus.

POPLICOLA.

VARIA

Bastiae arcis Ferrarensis per cuniculum oppugnatio.¹

Iisdem diebus milites Hispani numero ad novem millia Julio II Pontifici ab rege suo traditi, quum ad Bastiam, Alfonsi (Ferrarensis ducis) castellum ad Padi ripam apprime communitum, se contulissent, tor-

¹ EX PETRI BEMBI *Historia Veneta* lib. XII.

mentis eam verberare, quam proxime poterant, cooperunt: deinde adhibitis ante se cratibus, quae eos tegerent, ne nocere eis posset, terra effossa, per eam demissiores et tutiores facti, etiam proprius pluribus a partibus accesserunt: tertio demum die ad fossas et murum perducti, multis vulneribus et illatis et acceptis scalisque positis eum perforaverunt, sic ut in eo, qui erat latissimus, tamquam concameratiunculam efficerent, atque in eam tormentorum pulverem iniecerunt, cameramque plenam pulveris concluserunt, parvo reliquo foramine, per quod ignis succendi posset, seque a muro parumper retrahentibus, quum visum est, igne immisso, camera cum muri parte decemque hominibus, qui in eo erant, in sublime ita est diiecta, ut homines speciem volantium praebarent. Neque tamen reliqui propugnationem intermisserunt, fortissimeque se defendebant: qui etiam ab Alfonsianis altera ex Padi ripa duobusque terreis propugnaculis tormentis muralibus non parum iuvabantur. Verum Hispani plurimis adductis scalis, sesquihorae spatio in arcem se intulerunt. Alfonsi milites, qui erant circiter centum, interfici omnes sunt cum eorum centurione Vestitello. Ex Hispanis item centum in ea oppugnatione occubuerant.

Leo, Lupus et Vulpes.

Decumbebat in antro suo senio confactus Leo, et insuper morbo correptus. Ad quem visendum omnes animantes convernerant, praeter Vulpem. Hac occasione capta, Lupus Vulpem gravissime accusare, quae tam superbe despiceret regem suum, neque illum aegrotantem inviseret. Haec illo declamitate, advenit Vulpes et de clausula orationis, quam vehementer accusata esset intelligens, et cernens Leonem fremere ira, consilium cepit callidum et sui defendendi et ulciscendi inimici. Itaque,

dicendi copia impetrata: — Quaenam — inquit — de cunctis animantibus tanta cura sollicitudineque afficitur de salute et vita regis, quanta ego? Quae omnia loca pergravi vestigans medicinam, qua sanari posse videaris. Nuper tandem inveni, qui remedium demonstraret, praesens quidem atque efficacissimum.

— Quodquam? — laetus nuntio, inquit Leo.

— Lupi, — inquit Vulpes, — pellem novo distractam et adhuc calentem oportebat te circumdare ventri et costis.

Hisce auditis, ita Leone imperante, Lupo misero pellis deripitur, et leoni applicatur. Cui iacenti insultans verbis Vulpecula: — Non irritare — inquit — te principis animalium, sed mollire potius et flectere oportebat.

Fabula docet, qui alteri struat malum, eum sibi laqueos, quibus capiatur, nectere.

Locosa.

TUCCUS in schola.

MAGISTER. — Indica mihi animalium genera quinque, quae in Africis ardoribus vivant.

TUCCUS. — Leones tres; tigrides duos.

Aenigmata.

I.

(*Permutatio vocalis*)

A mulier queritur facta labentibus annis;
O flet, si gravius fert miserandus homo.

II.

In pratis pascor; frontem mihi sigmate adauge:
In medio vastus monte recessus adest.

Aenigmata in superiori fasciculo proposita his respondent: 1) vulgo *Rebus*: *Parva domus, magna quies*; 2) *M-an-na=Manna*.

DE ROBERTI SCOTTI

[17]

NAVARCHI ANGLI, ITINERE ANTARCTICO

Dum Scottus invisit insulae oram, Campbell tribunus exponere coepit navis onera. Brevi in glacie nituere duae dynamiae traheae, quibus nihil prorsus nocuerat aqua crebris tempestatibus iniecta cistis. Proprio pegmate dimittuntur manuuli, qui quum principio aegre machinis essent immissi, simulatque pedibus nivem tetigerant, videbantur reviviscere. Et statim coeperunt inter se lambendo pellem levare pruritum diu sane toleratum. Canes statim iuncti sunt minoribus oneribus, quae ad terram veherent; sed iam primo die indignandam praesertulere licentiam. Nam pinguini, ut erant stultissimi, gregatim ad ignotam navis speciem accurrebant iactantes in aëra capita, avidissimi spectaculi nunquam ante visi, unice securi de latratu canum, qui retenti funibus in eos nitebantur. Qui quum vellicatim laxaverant funes, et in aves spectatores prosiliebant, pinguini nullo perterriti timore erigebant plumas et moleste ferentes mironum improbitatem advenarum stomachabantur. Quum paulo propius accesserant, canes dato saltu corripiebant, breveque rubra nivis macula indicabat, ubi pinguiorum aliquis vitam canino dente amisset; nam si quid canes fecerant reliqui, larorum greges advolantes praedabantur. Nulla vi stultae aves abigebantur, utpote quae talia nunquam essent expertae. Turbatae demittebant capita et declinabant paululum in partem, videbanturque dicere: « Quid tibi, ineptum animal, venit in mente? Tu vero nos mitte! »

Unius diei intervallo tota regionis facies mutata erat. Casae solum erat complanatum, ad littus advecta erat tota casae

materia, structorum stabat tentorium instructum dierum octo cibariis.

Nonis Ianuariis (anno 1911) Scottus quum ad viros ex cubiculo processisset, in rem incidit suspensae expectationis, quam ipse sic narrat: « Quinque sexve beluae ex genere orcarum gladiatorium circumcursabant navem. Irritatis similes modo emergebant undis, modo submergebant, exserentes ex undis ora ad ipsam ferebantur glaciei marginem. Hic fixus erat ferreus funis puppis, huic alligati erant duo canes polares¹, minimeque venit in mentem his belugas emoveri canibus, sed advocavi Ponting, photographum, qui tam propinquas exciperet. Is statim cum camera approparet et omnia praeparat, ut, simulatque emerisissent, vitro exponeret, nam se modo demiserant. Tum vero glacies, qua parte ipse stabat cum canibus, sublata frangitur. Audiveramus stridentem glaciem cum cete inferiori parti admovere dorsa. Per fissa emergentia singula in bina et terna metra altitudinis ex aqua exsorbent capitones, ut proxime cerneret fulvia capitum lineamenta, parva sed fulgentia lumina, terribiles dentes, quibus immaniores nullis huius terrae animalibus natura dederit.

¹ *Eskimohunde* genus canum statura mediocris minis huic orbi cognitum arcticis hominibus pro iumento fere est.

IMPRIMATUR: Fr. A. ZAMPINI, Ep. Porphyreonae,

Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. IOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS